

מו"מ לאחר מלחמה — קביעת הגבול בין ישראל לירדן ב-1949 (מימין) ודיונים בק"מ ה-101 ב-1974 (משמאל)

סיומן של מלחמות

לשאלת הקשר בין התוצאות בשדה הקרב לבין ההישגים במו"מ המדיני

שיחה עם שר הביטחון, פרופ' משה ארנס

חמש מלחמות ניהלה ישראל נגד שכנותיה עד שזכתה, ב-1979 לחתום על חוזה שלום עם הגדולה שבהן, מצרים. ההיה זה סיומה של המלחמה האחרונה, מלחמת יוה"כ וההישגים שהושגו בשדה הקרב, שהכשירו את הקרקע למהלך מדיני זה, או שמא הושג ההסכם הודות לצירוף נסיבות, שחברו יחדיו באותה עת? ובכלל, מהי ההשפעה שנודעת לסיומן של מלחמות ולתוצאות בשדה הקרב על ההישגים המושגים על יד שולחן המשא ומתן המדיני. האם השכלנו לנצל במשך שנות קיום המדינה את ההישגים הצבאיים ולתרגמם להישגים מדיניים? לשאלות אלה נדרש שר הביטחון, פרופ' משה ארנס, בשיחה שקיים עם עורכי מערכות במלאת חמש שנים להסכם השלום עם מצרים.

הנסיבות הובילו את מדינת ישראל לנהל מספר גדול של מלחמות במשך זמן קצר יחסית, ולמעשה נוצרה מציאות של עמידה במערכה ממושכת. בכל אחת מהמלחמות שניהלנו התעוררה התקווה שהנה זוהי המלחמה האחרונה, נרכז את המאמץ, נקריב את הקרבן ונשיג את המטרה הנכספת – השלום. כאלה היו הדברים במלחמת העצמאות והם חזרו ונשנו במערכת קדש וביתר שאת במלחמת ששת הימים. אך המציאות הייתה שונה: לא הושג שלום והדבר הוליד אכזבה.

במלחמת העצמאות קיוונו כי סיומה יביא לנו את השלום, תקווה זו חזרה ונשנתה גם במערכת קדש, אך את מפח הנפש הגדול ביותר נחלנו במלחמת ששת הימים. הניצחון המרהיב שהשיג צה"ל במלחמה זו עודד רבים לחשוב, כי עתה ניתן יהיה לקטוף את פירותיו ולתרגמם להישגים מדיניים. כלומר, לשאת ולתת על השטחים שנכבשו – תמורת שלום. אך המציאות שוב טפחה על פנינו: במקום משא ומתן לשלום נכנסנו למלחמת התשה ממושכת ועקובה מדם.

דומים היו פני הדברים גם במבצע של"ג. גם הפעם רצינו לפתור את הבעיה של הפצע הפתוח בגבול לבנון שהציק לנו מאז 1968: ההפגזות ופעולות הטרור שנערכו מגבול לבנון לא נתנו לנו מנוח, וסברנו כי באמצעות מבצע שיכיה את הטרור מכה ניצחת נוכל להקנות שקט ליישובי הצפון. אך שוב, לבנון היא מדינה לא-מדינה ואף סוריה מצדה דאגה למנוע מאתנו את פתרון הבעיה בגבול לבנון.

השתלשלות היסטורית זו יצרה פער בין הציפיות לבין המציאות, ובעקבותיו נולדו אכזבה, תסכול ותחושה שלא השכלנו להפוך את ההישגים בשדה הקרב למכשיר לפתרון הבעיות המדיניות. אך תחושה זו אינה נכונה כלל ועיקר והיא משקפת במידה רבה ביקורתיות יתר שיש לנו כלפי עצמנו.

עלינו לזכור כי אחד המאפיינים של המורח התיכון הנו האי-סימטריה היסודית הקיימת בו. ישראל הנה מדינה קטנה ועם ישראל הוא עם קטן, ולפיכך איננו מסוגלים, ואף איננו שואפים להביא את אויבינו לידי כניעה ללא תנאי.

דומני, כי זוהי למעשה הסיבה העיקרית שבגינה בושש השלום לבוא, ואפשר אף לחזק הנחה זו לאור דוגמאות היסטוריות.

הנה, במלחמת העולם השנייה נחלה גרמניה תבוסה מוחצת ונאלצה להיכנע

ללא תנאי, ואכן בעקבות מלחמה זו הושג שלום שהנו שריר וקיים עד עצם היום הזה.

אך בפני ישראל לא ניצבת אופציה כזאת, וכל שנותר לה לעשות הוא להגן על עצמה ולמנוע מאויביה את הניצחון.

מטרות מלחמה ותוצאות מלחמה

אין ספק שאחת הסיבות העיקריות לתס"כול החריף השורר בציבור בישראל נעוצה בפער העמוק שבין הציפיות למציאות, אבל קשה מאוד להנמיך את הציפיות. יתרה מזאת, לכאורה עלינו לשאול את עצמנו מהי סיבת קיומן של הציפיות הללו. הלא אנו מכירים את האזור זה זמן רב, וידוע לנו היטב כי יקשה להגיע לשלום עם שכנותינו, ובכל זאת כל פעם מחדש אנו מקווים שהמלחמה שאנו יוצאים אליה היא המלחמה האחרונה, שאולי הפעם יימצא המפתח להסדר השלום וניתן יהיה לשים קץ למלחמות. אולם דומני שבראייה מפוכחת של פני הדברים נקל להבחין כי במציאות של המזה"ת הדבר אינו אפשרי ודי להתבונן אל מלחמת איראן-עיראק כדי לקבל תמונה של מציאות זו.

זאת ועוד, כל המלחמות שניהלנו נגד אויבינו הופסקו בהתערבותן של מעצמות העל. כל המלחמות שניהל צה"ל נגד איר-ביו נפתחו כמלחמות הגנה וסופן שהור פסקו בהתערבות של כמה ממעצמות העל ביחד, או של אחת מהן. מאחורי ההתערבות עמד בדרך כלל מרקם של שיקולים, כשהחשוב שבהם היה החשש מפני אסקלציה שתגרוור את המעצמות למלחמה והרצון לשים למלחמה קץ בטרם מאבדים את השליטה במצב. אין ספק שבמצבים שנוצרו לקראת סיום המלחמה ראתה כל אחת מהמעצמות את האפשרות שלה להגיע לרווחים מדיניים, אך עם זאת, קשה להניח שהעדר התערבות מצד המעצמות היה מביא לתוצאה שונה לחלוטין, וחשוב מכך: לתוצאה שונה טובה יותר. ניקח לדוגמה את סיומה של מלחמת יום הכיפורים בחזית הדרום, כאשר עמדה בפני צה"ל האפשרות להשמיד את הארמייה השלישית המצרית הנצורה.

היום, כאשר אנו מביטים אחורה ממרחק עשר שנים יש ביכולתנו לשאול: האם אפשר היה להגיע להסכם השלום עם מצרים, אילו היינו משמידים את הארמייה השלישית? או אילו במקרה קיצוני הפוך המלחמה הייתה מסתיימת לא במרחק 101 ק"מ מקאהיר, אלא קרוב

לגבול הבינלאומי בשערי רפיח ואילת. שאלה דומה ניתן להציג גם לגבי הסורים במלחמת של"ג: האם אפשר היה להשיג הישגים מדיניים טובים יותר עם הסורים, לו הייתה הפסקת האש נדחית יותר? דומה כי במקרה זה דווקא התשובה חיובית.

כלומר אין ספק שיש קשר בין ההישג בשדה הקרב להישג המדיני שיושג לאחר שוך הקרבות, אך ספק אם תמיד ניתן יהיה לתרגם את ההישג בשדה הקרב למטרה הסופית שלנו – השלום.

כל מלחמה – כאילו היא האחרונה

לכל מלחמה נלך עם התקווה שזוהי המלחמה האחרונה. לפיכך נעשה ככל יכולתנו מבחינת יצירת הרימוי העצמי שלנו.

כבר נוכחנו לדעת שאין ביכולתנו להרוס את הכושר הצבאי של צבא זה או אחר ולהשיג, כתוצאה מכך, עשרים שנות שקט. ניתן אמנם היום לבנות צבאות בקצב מהיר יחסית, אם מוכנים להפנות לכך את המשאבים הכלכליים הדרושים, אך גם אנו איננו שוקטים על שמרינו. אנו בהחלט מסוגלים להפתיע את האויב בעזרת העצמה שלנו ובעזרת החדשנות שלנו, כך שאולי יגיע למסקנה שלא כדאי לו לשוב ולחזור לשדה הקרב.

חלק מזה עשינו במהלך מבצע של"ג: פעולות חיל האוויר, חיסול הטילים נ"מ ללא אבדות לחיל האוויר, יחס הפלות 86:0, אין ספק שכל אלה סיפקו לסורים חומר רציני מאוד למחשבה ואף היוו גורם מרתיע.

יתכן גם שכעבור תקופה מסוימת יגיעו הסורים למסקנה כי הם אינם רואים בכך גורם מרתיע. אולם לפי שעה דומני כי הם יהססו לצאת למלחמה.

אנו משקיעים כיום מאמצים רבים מאוד בפיתוח מערכות נשק משלנו ולמעשה כבר יצרנו מצב שכאשר הסורים מתכננים מלחמה הם חייבים להביא בחשבון שהם יפגשו בטקטיקה שאינה מוכרת להם או בנשק שטרם פגשו. כך שאם לא נרתיע בעצם פרוץ המלחמה הרי אחת המטרות שלנו היא שהמלחמה תותיר רושם שיגרום לאויבינו להרהור שני בטרם יפתחו במלחמה נגדנו.

